

INFLUENȚA POLITICULUI: SOCIALIZARE, CELEBRĂRI ȘI ALEGERI

SOCIALIZAREA POLITICĂ A TINERILOR –TEORIE ȘI CONCEPTUALIZĂRI

Gabriela BOANGIU*

Abstract: The complexity of socialization, especially the political one, must be studied from an interdisciplinary perspective. The political socialization represents a system of values and orientations with a special political content. Being part of a community implies the learning and mastery of a symbolical code. The formal socialization supposes the intervention of a conscious instance to the socialization from certain institutions – school, family, teachers, specialists in pedagogy, sociology, regarding the development of receptivity or for social abilities – social obligations and social participation. Indirect forms of socialization represent acquisitions that aren't political, but can influence the formation of a “political self”.

Keywords: political sociology, political socialization, formal and informal socialization, civic participation.

Resumé: La complexité de la socialisation, notamment celle politique, doit être étudiée dans une manière interdisciplinaire. Elle représente un system de valeurs, des orientations avec un contenu politique spécifique. L'appartenance à une communauté suppose l'enseignement et le contrôle d'un code symbolique de la communauté.

La socialisation manifeste, expresse ou formelle suppose l'intervention d'un facteur conscient dans la socialisation issu des certains institutions – l'école, la famille, professeurs, pédagogues, sociologues, vu l'intérêt pour le développement de la réceptivité ou pour les habilités sociales – des obligations sociales et participation sociale. Les formes indirectes de la socialisation représentent des acquisitions qui ne sont pas en eux même politiques, mais qui influencent la formation du «soi politique».

Mots clés: sociologie politique, socialisation politique, socialisation formelle et non-formelle, participation civique.

Complexitatea socializării, în special a celei politice, reclamă o abordare interdisciplinară. Socializarea politică este o parte a socializării generale, departe de a fi doar un proces liniar. Socializarea politică reprezintă procesul prin care se transmit valori, orientări cu un conținut politic specific.

* „CS III dr.” în cadrul Academiei Române, Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S.Nicolăescu-Ploșor”, Craiova. E-mail: boangiu_g@yahoo.com

Identificarea, ca apartenență la o comunitate, presupune deopotrivă învățarea și stăpânirea codului simbolic al comunității, precum și relații semnificative cu membrii propriului său grup și cu ai altor grupuri¹. În cazul unor schimbări politice în societate, socializarea politică are două faze: *procesul de desocializare* (renunțare la vechile norme și valori) și *procesul de resocializare* (însușirea altora noi).

În cadrul socializării adulților, ideea centrală este că dezvoltarea personalității nu se încheie o dată cu intrarea individului în faza maturității, ci durează întreaga viață. În acest caz, nu mai este vorba despre viața biologică, ci mai degrabă despre vârsta subiectivă, despre personalitatea și perspectiva ei temporală, biografia și structura acesteia psiho-afectivă și evenimentială. Din punct de vedere al modului în care se face socializarea, există următoarele forme: socializare latentă și socializarea manifestă; formală și informală, conștientă și inconștientă, socializarea directă și socializarea indirectă. Socializarea latentă, informală, presupune învățarea socială de roluri și asimilarea de norme și valori prin participarea nemijlocită la comportamentul de grup, ca membru nemijlocit al societății.

Socializarea manifestă, expresă sau formală presupune intervenția unui factor conștient în dirijarea proceselor de socializare prin intermediul unor institutii sau persoane specializate: școală, familie, Armată, profesori, pedagogi, sociologi etc. Formele indirecte de socializare politică reprezintă acele achiziții care nu sunt ele însele politice, dar influențează formarea „sinelui politic”.

Există așadar numeroși cercetători care acordă o pondere diferită factorilor sau instanțelor socializatoare, influente în sfera achiziției valorilor, atitudinilor, orientărilor politice. Are familia o contribuție majoră în socializarea politică a tinerilor? Dar școala? Ce medii sociale traversate de-a lungul vieții au un impact hotărâtor în influențarea opțiunilor politice? Cum interpretează individul diversele valori din sfera politicului și cum le interiorizează?

Astfel, R. Dawson și K. Prewitt consideră că socializarea politică indirectă cuprinde următoarele trei metode specifice de învățare²:

1) *Transferurile interpersonale*. Copilul învață valorile politice prin prisma relațiilor interpersonale anterioare. În virtutea experienței ca membru al unei familii și ca elev al unei școli, copilul dezvoltă relații multilaterale, cu diferite forme de autoritate. El va stabili, prin urmare, modele de interacțiune similare cu cele pe care le-a experimentat în primii ani ai vieții. Astfel, predispozițiile „autoritare” sau „democratice” ale unui adult sunt, probabil, rezultatul primelor contacte cu autorități non-politice din perioada copilăriei sale.

2) *Practica* – această metodă este asemănătoare cu metoda prezentată anterior, dar diferă prin faptul că experiențele din lumea non-politică sunt cele care îi oferă individului tehnici și valori pe care acesta le va folosi în special în contexte

¹ Nicolae Frigioiu, *Imaginea publică a liderilor și instituțiilor politice*, București, Editura Comunicare.ro, 2004, p. 106.

² Richard E. Dawson, Kenneth Prewitt, *Political Socialization*, 1969, p. 63–80 *apud* John Keane, *Civil Society: Old Images, New Visions*, Stanford, Stanford University Press, 1998.

politice: „Activitățile non-politice reprezintă practica pentru activitățile politice”³. Dorința de a câștiga, acceptarea înfrângerii, alegerea liderilor prin vot, competiția în limita regulilor acceptate etc. sunt valori pe care copilul le învață în colectivități, la școală, într-un club sportiv, în competițiile organizate în tabără, care vor caracteriza comportamentul politic al individului adult.

3) *Generalizarea* constă în formarea atitudinilor politice prin extrapolarea opiniilor sociale, a valorilor sociale, asupra anumitor obiecte politice. Cultura politică a unei societăți își pune amprenta asupra comportamentului și atitudinilor politice a membrilor săi. Spre deosebire de formele indirecte ale socializării politice, socializarea politică directă implică doar transmiterea directă a concepțiilor politice, orientările achiziționate sunt direcționate spre anumite obiecte politice, fără intermediere, prin predispoziții generale.

Formele de socializare politică directă, identificate de Richard E. Dawson și Kenneth Prewitt, sunt următoarele:

1) *Imitația* – este cea mai cunoscută formă de învățare directă și reprezintă „o încercare de reproducere conștient sau inconștient a comportamentelor observate la alte persoane, precum și rezultatele acestei încercări, încununată sau nu de succes”⁴. În general, un individ imită atitudinile, valorile, comportamentele indivizilor cu care se află în contact sau cu care ar vrea să se afle în contact, mai ales pentru a fi acceptat în grupul acestora.

2) *Educația politică* – constă în activitățile grupurilor politice și non-politice orientate spre formarea de orientări politice. Spre deosebire de primele două forme de socializare directă, în cazul acestei metode, inițiativa de socializare politică aparține socializatorului și mai puțin socializatului. Educația politică se realizează atât prin modalități formale, cât și informale, existând în acest sens o multitudine de tehnici de învățare directă a atitudinilor și a comportamentelor politice. Familia și școala sunt primele instanțe ale socializării politice cu un rol important în formarea atitudinilor și a orientărilor politice. Mai târziu, acestor două forme primare de socializare li se adaugă și altele, locul de muncă, Armata, Biserica, mass-media, partidele politice, ONG-uri.

În familie și în școală, *socializării latente* i se adaugă *socializarea manifestă*. Contrar unor prejudecăți destul de răspândite în mentalitatea curentă, rolul școlii ca principal agent de socializare politică nu se reduce la funcția de îndoctrinare ideologică față de valorile dominante ale unui sistem politic (liberale, de stânga sau de dreapta etc.). În primul rând, rolul școlii este acela de a asigura reproducerea socială, prin realizarea funcției ideologice a ordinii stabilite. Acest specific al socializării politice a școlii este mediat și disimulat prin valorile sistemelor pedagogice tradiționale: autonomia sistemului de învățământ față de instanțele puterii politice, neutralitatea și obiectivitatea cunoștințelor dobândite în procesul de pregătire, interesele și valorile specifice de grup ale corpului de specialiști care

³ Richard E. Dawson, Kenneth Prewitt, *Political Socialization*, 1969, pp. 63–80, *apud.* John Keane, *Civil Society: Old Images, New Visions*, Stanford University Press, 1998.

⁴ *Ibidem.*

dețin monopolul funcției educaționale: etică profesională, menținerea ordinii morale; conservarea structurilor politice și a raporturilor de clasă prin promovarea meritocrației; cultivarea valorilor naționale.

Bourdieu și Passeron observă că între valorile clasei de mijloc și cele promovate de autonomia relativă a sistemului de învățământ nu există raporturi de contrarietate, ceea ce permite să răspundă cererilor de conservare socială sub auspiciile independenței și neutralității, adică a disimula funcțiile sociale de care individul se achită și, prin aceasta, de a le îndeplini mai eficient⁵. Bourdieu și Passeron elaborează teoria „violentei simbolice” pe care ei o consideră mult mai eficientă pe planul socializării politice decât coerciția fizică. Bourdieu și Passeron denumesc putere a violentei simbolice „orice putere care reușește să impună semnificații și să le impună ca fiind legitime, disimulând raporturile de forțe care sunt la fundamentul forței sale”. În această privință, școala nu își realizează funcția sa de socializare prin inocularea unor opinii, ci prin „inocularea de atitudini și dispoziții de a acționa și reacționa a schemelor inconștiente, de la care plecând, se organizează gândirea și acțiunea, oricare ar fi situația care se prezintă”⁶. Așa cum stăpânirea unei limbi presupune un ansamblu de scheme inconștiente interiorizate pentru a construi fraze după reguli gramaticale, tot astfel, școala este o „gramatică” generatoare de opinii și atitudini.

R Dawson și K Prewit abordează școala ca agent socializator, ținând cont de trei mari categorii de influențare a formării orientărilor politice:

1. *influența clasei*, caracterizată de un program de învățământ formal, de activitățile de zi cu zi și de existența profesorilor;
2. *alte aspecte ale școlii*: climat social, organizațiile de tineret, activitățile extrașcolare;
3. *efectele educației asupra „sinelui politic”* și rolul școlii în relația cu alți agenți de socializare politică.

Există cercetători care consideră că procesul de socializare politică la copil nu începe în perioada adolescenței, 13–14 ani, ci mult mai devreme, în jurul vârstei de 6 ani, când copiii posedă deja anumite informații politice, cunosc anumite personalități și roluri politice precum regele, președintele sau șefii partidelor, recunosc existența anumitor reguli și constrângeri de ordin public. Învățarea simbolurilor patriotice, precum imnul național și drapelul țării, și recunoașterea sentimentului de identitate și de apartenență la comunitatea națională, sunt primele elemente ale socializării politice a copilului, atât difuză, cât și manifestă, căpătată în familie, în grup sau în formele de învățământ preșcolar. Destul de repede, în jurul vârstei de 10 ani, sentimentul identității și al apartenenței se înrădăcinează în jurul câtorva simboluri naționale, precum eroii trecutului, monumentele istorice. În această perioadă, copilul mai mult imită comportamentul adulților, printr-un joc de reprezentări sensibile prin care el echivalează noțiunile abstracte, precum patria,

⁵ Pierre Bourdieu, Jean-Claude Passeron, *Reproduction in Education, Society and Culture*, Sage Publishing House, 1977.

⁶ *Ibidem*.

libertatea, democrația, funcțiile de șef al statului, prim-ministru. De-abia după vârsta de 10 ani, sentimentul apartenenței naționale se raționalizează în sensul acceptării, cel puțin la nivel simbolic, a unora dintre valorile ei fundamentale.

Începând cu vârsta de 9–10 ani, se constată o cristalizare a opțiunilor politice și ideologice chiar dacă, într-o primă etapă, acestea sunt o identificare reflexă cu opțiunea politică a părinților pentru un partid, o formă de guvernământ sau o personalitate politică.

În colaborare cu R. Dennis, D. Easton propune „un model de socializare politică” a copiilor, compus din patru faze succesive, de asimilare a fenomenelor politice în gândirea copiilor:

1. *politicizare* – sensibilizare pentru fenomenul politic;
2. *personalizare* – câteva „vârfuri” ale autorității politice servesc ca puncte de contact între copil și sistemul politic;
3. *idealizarea autorității* – autoritatea politică este percepută ca fiind ideal binefacătoare sau răufăcătoare și determină la copil reacții de dragoste sau de ură;
4. *instituționalizarea* – copilul trece de la personalizarea câtorva figuri politice la înțelegerea ansamblului de structuri și autorități politice.

Se poate constata că acest model de socializare politică propus de Easton urmează o ordine rațională, copilul mergând de la simplu la complex, de la percepția unui personaj unic la înțelegerea unui ansamblu de structuri, că procesele de ordin afectiv cu un rol preponderent în socializarea precedentă facilitează și însoțesc procesele cognitive, de unde succesiunea următoarelor faze: personalizare, idealizare, instituționalizare și rolul esențial de articulare, jucat de idealizare⁷.

S-a constatat, însă, că acest model, identificat în societatea americană, nu se verifică și în cazul altor culturi politice. Un agent al socializării politice îl constituie și partidele politice, cu o structură internă bine consolidată, care vehiculează valori sociale, economice și politice, active în spațiul social, antrenate într-o comunicare politică ce vizează segmente de populație bine determinate, tinerii reprezentând o categorie de vârstă foarte importantă.

Până în prima jumătate a secolului al XX-lea, identitatea tradițională a partidelor se întemeia pe loialități politice puternice: alegătorii partizani aparțineau unor clase, aveau anumite religii și o apartenență regională. Studiile inițiate de Lazarsfeld în 1940 demonstrau că o campanie electorală nu face decât să consolideze opțiunea partizană a alegătorilor. În aceste condiții, funcția de bază a partidelor consta în mobilizarea și reproducerea bazei electorale tradiționale.

Se constată o legătură puternică între partidele politice și mass-media, doi agenți socializanți deosebit de puternici. Pe de o parte, partidul trebuie să răspundă unor cerințe referitoare la comunicarea cu publicul prin intermediul mass-media: furnizarea constantă de informații cu privire la activitatea partidului, crearea

⁷ David Easton, Jack Dennis, Sylvia Easton, *Children in the Political System: Origins of Political Legitimacy*, Ed. McGraw-Hill, 1969.

așa-numitelor „pseudo-evenimente” sau „media event” (evenimente–pretext, având ca scop poziționarea partidului în centrul atenției); organizarea unor conferințe de presă; elaborarea unor discursuri politice care să satisfacă nevoia jurnaliștilor de fraze și cuvinte „memorabile” ca punct de pornire pentru construirea „narațiunilor” mediatice.

Se poate identifica așadar un alt agent socializator în sfera policului: mass-media. Acestea sunt o sursă majoră de expectații sociale, referitoare la organizarea socială a unor grupuri din societatea modernă. Prin conținutul lor, mijloacele de comunicare în masă descriu sau înfățișează norme, roluri, ierarhii. Citind cărți, privind la TV etc. tinerii se pot familiariza cu normele a zeci de grupuri sociale. Desigur, există anumite diferențe în ceea ce privește receptarea pattern-urilor de organizare socială, prezentate de mass-media. Numeroase studii asupra influenței comunicării de masă asupra copiilor au relevat faptul că tinerii își formează opinii referitoare la tipuri de organizare socială, evidențiate la televiziune. Studiile media au început să fie exploatate pentru analiza comportamentului electoral o dată cu cercetările lui Lazarsfeld și Berelson (1974), referitoare la efectele media asupra opțiunii de vot. Având în vedere faptul că deja campaniile electorale deveneau tot mai dependente de mediatizare (în primul rând de televiziune), cercetătorii au luat în considerare ipoteza efectelor media asupra comportamentului electoral. Cercetările lui Lazarsfeld și Berelson au consacrat „teoria efectelor limitate”, conform căreia, mass-media consolidează atașamentul politic al alegătorilor. Efectele sunt minimale și limitate deoarece, pe de o parte, media reactivează opțiunea de vot inițială a alegătorului și, pe de altă parte, mesajul mediativ este „filtrat” de alegător prin comunicarea interpersonală și, mai ales, sub influența liderilor de opinie. Din acest punct de vedere, mediatizarea conservă și, în același timp, amplifică loialitatea alegătorului. Teoria „efectelor limitate”, dominantă până în anii 1960, devenise discutabilă deoarece predicțiile electorale creșteau în dificultate, victoria în alegeri revenind unor candidați considerați „outsideri”.

Ulterior, numeroase studii au pus în evidență varietatea răspunsurilor pe care le poate genera produsul mediativ. Așadar, publicul nu este un destinatar pasiv, ci unul activ, care interpretează împreună cu comunitatea simbolică din care face parte produsele mass-media, intervențiile politicienilor, ale personalităților publice și ale „opinie publice”. Relația dintre „textul mediativ” și „utilizarea” acestuia nu este cauzală, ca și cum s-ar putea cunoaște în prealabil tipul de „lectură” pe care publicul îl aplică textului mediativ, efectele acestei „lecturi”, precum și momentul apariției acestora.

Asociațiile voluntare reprezintă o altă instanță socializatoare în sfera politicului. Ele ar trebui să fie mijlocul primordial prin care funcția de mediere între individ și stat este performată. Prin intermediul lor, individul este capabil de a se pune în mod eficient și semnificativ în relație cu sistemul politic. Aceste asociații îl pot ajuta să evite dilema de a fi sau nu separat de influența politică sau izolat și lipsit de putere, manipulat și mobilizat de către instituțiile de masă ale politicului și guvernământului.

Apartenența la asociațiile voluntare îi oferă acestuia un set structurat de resurse politice, dezvoltat din interesele sale variate. Dacă cetățeanul este membru al unor organizații non-guvernamentale, el este implicat în lumea socială într-o manieră mult mai amplă, fiind mai puțin dependent și mai puțin controlat de

sistemul politic. Asociația al cărui membru este poate reprezenta nevoile și revendicările sale înaintea oficialilor. Ea poate determina Guvernul să fie mai prudent când se angajează în activități care i-ar dăuna individului. Mai mult, comunicațiile dinspre autoritățile centrale guvernamentale sunt mediate de apartenențele asociaționale ale individului, deoarece indivizii tind să interpreteze comunicațiile în conformitate cu apartenența lor la grupurile sociale, adică ele sunt înclinate să respingă comunicațiile defavorabile asociației căreia aparțin – și datorită faptului că ei pot recepționa comunicații de partea asociațiilor lor și, ca atare, sunt înzestrați cu canale alternative de comunicare politică. De asemenea, din punctul de vedere al individului, afilierea la unele organizații voluntare pare să aibă efecte semnificative asupra atitudinilor sale politice.

Referitor la anumite caracteristici ale indivizilor care participă activ la viața asociativă a unei societăți, se constată anumite elemente semnificative. Deși distribuția apartenenței voluntare la organizațiile non-guvernamentale diferă de la o societate la alta, totuși, se constată anumite trăsături generale comune. Astfel, indivizi cu o educație superioară participă mai frecvent la asociații voluntare. În toate țările, există o creștere acută a apartenenței organizaționale pe măsura urcării pe scara organizațională, aceasta fiind una dintre explicațiile relației strânse dintre educație și competența politică. Educația are efecte complexe asupra competenței politice. Nu numai că individul cu educație înaltă învață în școală deprinderile politice relevante, dar el este mai înclinat să realizeze diferite relații non-politice (participare civică activă, voluntariat în cadrul comunității locale etc.) care au rolul de a conferi o greutate sporită competenței sale politice. Apartenența asociațională este astfel o formă de participare non-politică. Individul cu mai puțină educație și, prin urmare, cu mai puțină competență politică, este și mai puțin înclinat să intre mai târziu în relații care i-ar dezvolta competența politică. Așadar, însăși apartenența la o organizație non-politică va afecta atitudinile politice. Experiența interacțiunii sociale, în interiorul unei organizații, oportunitatea de a participa la deciziile organizației, dacă există o asemenea participare, și la lărgirea generală a perspectivelor care apar în orice fel de activitate socială. Toate acestea determină potențialul de implicare și activitatea politică specifice unui individ.

Studiile desfășurate de Gabriel Almond și Sydney Verba confirmă faptul că apartenența organizațională are un impact puternic asupra atitudinilor politice, subliniind în același timp și legătura existentă între acest tip de apartenență și încrederea în sine a cetățeanului⁸. Referitor la această relație între participarea la viața asociativă și încrederea în sine în spațiul românesc, Marius Strâmbeanu aduce în discuție, într-un studiu⁹, importanța variabilei de personalitate „locul controlului” în studierea competenței politice a tinerilor. Această variabilă se referă la

⁸ Gabriel Almond și Sydney Verba, *Cultura civică. Atitudini politice și democrație în cinci națiuni*, București, Editura Du Style, 1996.

⁹ Marius Strâmbeanu, *Modele de participare civică a tinerilor din România*, în: „Sociologie românească”, II, 2004, pp. 210–225.

autopercepția oamenilor cu privire la localizarea originii factorilor despre care aceștia presupun că le influențează comportamentul. Un loc al controlului preponderent intern presupune o autopercepție conform căreia persoana în cauză deține controlul asupra desfășurării și consolidării întâmplărilor cotidiene, atribuind schimbărilor survenite în viața proprie cauze personale. O persoană cu locul controlului preponderent extern va atribui ca surse schimbărilor preponderent externe propriilor acțiuni și decizii (soarta, șansa sau eventuale constrângeri sociale). Conform acestor formulări teoretice, Marius Strâmbeanu va emite ipoteze conform cărora „profilul spiritual, asociat specificului vârstei tinere, este că tinerii cu un profil al activismului și al implicării civice bine conturat tind să atribuie cauze preponderent interne actelor și comportamentelor cotidiene”¹⁰. În urma desfășurării unei cercetări în spațiul general românesc, asupra generației tinere cu vârste între 15 și 29 de ani, s-a ajuns la concluzia că: manifestarea plenară a credinței în propria capacitate a deciziilor și trendurilor politice, precum și implicarea civică activă (activități de binefacere și situații de protest civic neconvențional) se traduc, într-o măsură considerabilă, prin șanse sporite de acceptare și însușire a unui comportament militant în sfera de manifestare civico-politică¹¹.

Individul care aparține unei organizații este mai înclinat să se simtă competent în influențarea guvernământului. Trebuie acordată o atenție deosebită și tipului de organizație căreia îi aparține cetățeanul. Cei care sunt membri ai unei organizații legate de politică sunt mai înclinați să se simtă competenți în relațiile lor cu guvernământul decât aceia care aparțin unei organizații non-politice. Almond și Verba au observat însă o caracteristică importantă a corelației dintre participare civică asociativă și competența politică. Astfel, ei au sesizat o diferență majoră între cei care sunt membri ai organizațiilor pe care ei nu le percep ca fiind politice și cei care nu sunt membri ai nici unei organizații. Considerând ca bază a comparației același nivel al educației, s-a constatat că

membrii unei organizații non-politice sunt mai înclinați spre a se simți subiectivi, competenți, decât cei care nu aparțin niciunei organizații. Prin urmare, fenomenul acesta pare să confirme faptul că funcția socializatoare latentă în sfera politicului este jucată și de asociații voluntare, fie că acestea sunt sau nu explicit politice.

Având în vedere faptul că individul cunoaște, pe parcursul vieții sale, numeroase aspecte referitoare la sfera politicii, la gradul de implicare și de participare, rezultă că anumite sisteme de valori și încrederea socială față de instituții pot avea anumite particularități, în funcție de diferite categorii sociale, profesionale sau de vârstă.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Dorel Abraham (coord. proiect). *Influența media asupra comportamentului civic și electoral. Raport de cercetare final*, în: „Socializare românească”, II, 2004, 3, pp. 26–49.